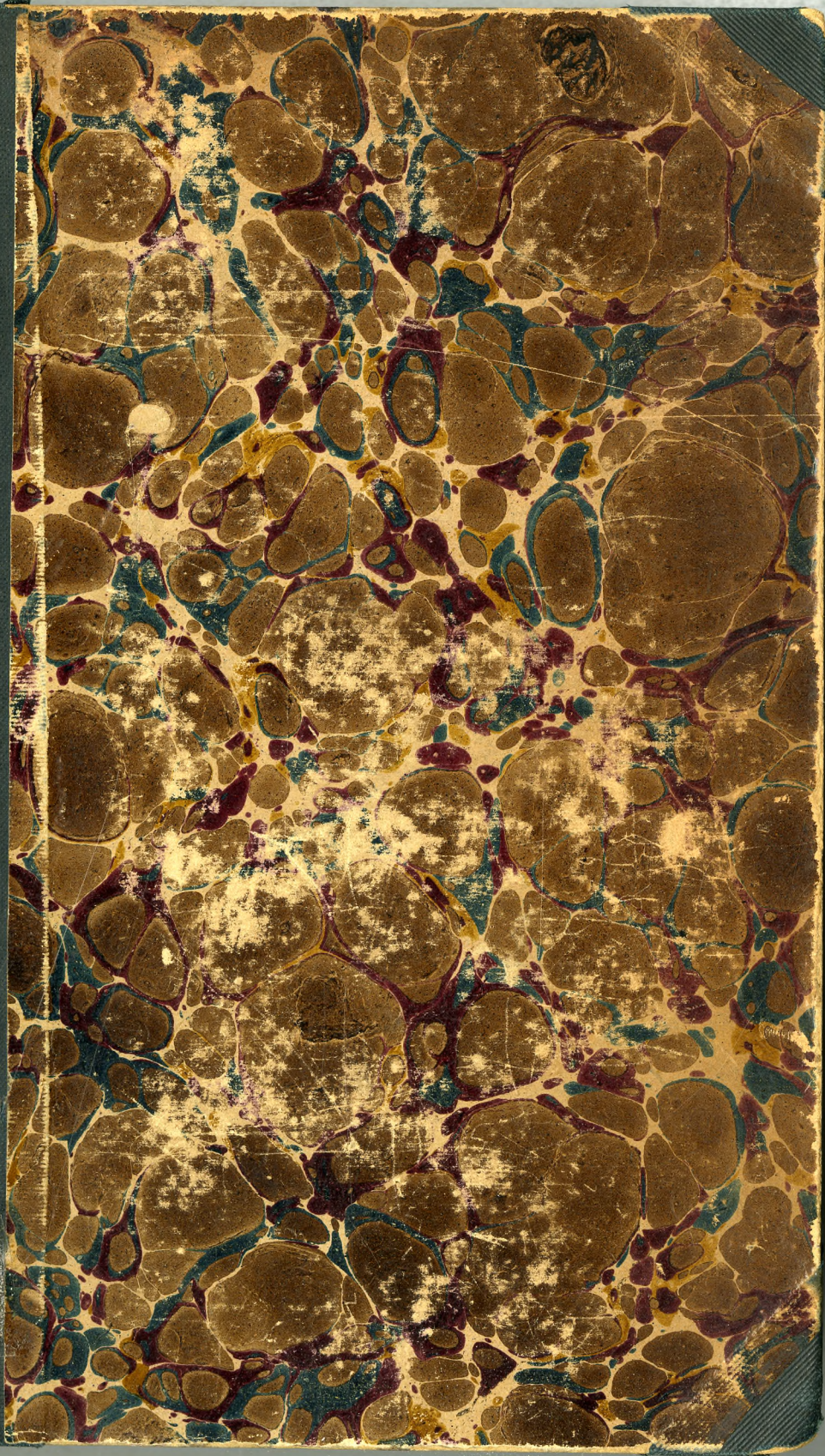

Politikai
röpiratok.

204.

204
1903

NEHÁNY SZÓ

GRÜNWARD BÉLA

„KÖZIGAZGATÁSUNK ÉS A SZABADSÁG“

CZIMŰ RÖPIRATÁHOZ.

IRTA

Dr. CONCHA GYÖZÖ

a kolozsvári egyetem ny. r. tanára.

3.

— 0 2 2 0 2 6 0 —

BUDAPEST | KOLOZSVÁR
JETTÉY NÁNDOR. | PEMJÉN JMRE.

1876.

615720276098

NYELVI ÉS

GEORGE W. BROWN

KÖZIGAZGATÁSUNK ÉS A SZABADSÁG

ADÓ ÉRTÉKELÉS

DR. BALLAGI GÉZA

NYELVI ÉS
KÖZIGAZGATÁSUNK ÉS A SZABADSÁG

1878

- 6 -

Közigazgatásunk és a szabadság. Irta:
Grünwald Béla, Zólyom-vármegye alispánja. Buda-
pest. Kiadja: Ráth Mór. 1876. Ily czim alatt veszünk
egy dolgozatot, melyre lehetetlen néhány szót nem mon-
danunk.

Publicistikai irodalmunk e kis iratban egy becses munkával, közéletünk egy férfias cselekedettel lón gazdagabb. Mindenkép sajtósági jelenség, a mi a fennebbi köntösben élénk lép; ha előpostája nem lett volna, azt mondanók meglepő; de a „Közigazgatásunk és a magyar nemzetiség“ után, mást szerzőtől nem is várhatánk. Megyei ember, az önkormányzat őszinte hive tör pálczát megyerendszerünk felett, s a közigazgatási tisztviselők kinevezését követeli. A kis mű nagy tanulmányok eredménye, a tény, hogy egy gondolkodó fő elzárt dolgozó műhelyéből ilyes művel a nagy közönség elé lép, nevezetes erkölcsi tény. Eszmék, valódi eszmék, s nem ilyeneknek csufolt önkényes, realitással nem bíró képzetek embere lép élénk; az élet nyüzsgő közepéből emeli

fel szavát, az élet követelményeként hirdeti őket, azok közvetlen szükségeként mutatja ki el nem odázható megvalósításukat, s teszi ezt közéletünk szellemi szabadtalanságának, a dogmatikus elkeseredettséggel pengett tartalmatlan jelszavak idejében, midőn minden középszerű s még hozzá selejtes vélemény a sajtó istápolása mellett zsarnoki hatalommal parancsol hallgatást minden önálló nézet nyilvánítási kísérletnek, előszedve a legerősebb fegyvereket, ha elhallgattatási törekvéseit nem látszik közvetlen siker koronázni, a gyanusítást, a hazaárulást, a közéletből proscriptioval fenyegetést. — De e bátorság nem Kecskeméthy „Parlamenti alkotmány és vármegyei reactio“-ja cynicus köpenyét ölti magára, komoly tanulmány és gyakorlati élettapasztalás a vezetői, ezekre támaszkodik, ezek egyengetik utját, s a mily komolyan ő beszél, ép oly komoly meghallgatást fog magának mindenfelé kieszközölni önsulya természetes nyomatékával.

Publicistikus irodalmunk legutóbbi évtizedéből nem birnék méltó társat a Grünwald Bélá-é mellé állítani. S miben rejlik a szerény terjedelmű dolgozat becsé? A szerző által látható előszeretettel használt egyik tekintély sokszor szokta ezt az életben úgy, mint irataiban említeni. „A mű nem az által becses, a mit közvetlenül nyújt, hanem a mit gondolkodó főkből ébreszt.“ A mit szerző az önkormányzatra nézve lényegest elmond, irodalmunkban, sőt közéletünk terén sem új, hason hangok emelkedtek a 21-es bizottság kebelében, s Lechner Ágostnak a Hoffman-féle jog — és államtud. folyóiratban megjelent, de a nagyközönségre mondhatni elveszett remek dolgozatában az önkormányzat szerzőével egyenlő

irányu, csak sokkal mélyebb megoldásra talált, ugyancsak ismertető a Bud. Szemle 1869-i folyamában az európai önkormányzatot a szerző kegyelt előképei nyomán iparkodott feltüntetni. — Hazai municipalis viszonyainknak a mechanikus államfelfogás, a bürokratikus routine szempontjából szerzőével egyenlő éles kritikát már többfelől kellett kiállniok, a legélesbet, de történelmietlen irányánál fogva a legfrivolobbat is, Kecskeméthy ismert röpiratában. — Hogy megyéink az önkény, a szakképzetlenség, a családi különérdekek, az administratív tehetetlenség, csaknem a szabadság, s az állami végrehajtás közegei sokszor hallottuk már, — s mégis a Grünwald Béla dolgozata, mely szintén csak a most felsorolt eszmék körében marad valami egészen eredeti, önállóbecsű irodalmi jelenség, — mert az egész gondolatkörnek oly végső összefűző kapcsot ad, mely által dolgozata daczára, hogy tartalma különben nem új, lényegesen más lesz mint irodalmunk akármelyik hasonló tárgyú terméke.

Grünwald Béla az önkormányzat kérdését, a sokak előtt oly alárendeltnek látszó közigazgatási szervezetet — visszaviszi, mint szerves föltételét mutatja fel nyomról-nyomra és nem pusztán állítja annak, a minél e világon csakugyan nincs magasabb, az önálló nemzeti lét, az állami létel kérdésére. — Ezt eddig irodalmunkban csakugyan senki sem tévé, de a mit általában nemcsak, saját irodalmi viszonyainkat tekintve, nagyra kell becsülnünk ez iratban, az szerző képessége a legkisebbnek, vagy legalább is a látszólag ilyennek mértékét — a legmagasban találni, keresni fel. — Szerzőre mély hatást tett a hatalmas író, kitől iránytűjét vevé közéletünknek

manap annyira tájékozatlan nagy tengerén, s úgy lát-
szik, erősen megszivlelte annak ama mondását: Nehmt
Eine Verwaltungsmaßregel und löst sie auf in ihre
Gründe, ihre Objekte und ihr letztes Ziel und ihr wer-
det den unwiderstehlichen Gang der Bewegung (dieses
höheren Lebens, dem wir alle unterworfen sind) im
kleinstem Körper und seiner Geschichte verstehen.“

„Komolyan aggasztó jelenség a magyar faj életé-
ben, hogy nagy fáradsággal kell neki bizonyítgatni, hogy
nem lehet magasabb célja önmagánál, nem lehet fon-
tosabb feladata saját fenntartásánál, hatalmának terjesz-
tésénél s biztosításánál.“ E gondolattal üti arczul —
bocsánat ez erős kifejezésért — olvasóját szerző dolgo-
zata legelső soraiban; ily távlatból tekinti az egész köz-
gazgatási szervezést, eme kiindulás pontra visz vissza
mindent, s teszi a meggyőződés benső hangján, erős
megfigyelő tehetség, éles bonczoló képességgel. Maga e
gondolat elég, nézetünk szerint, hogy a munka felé for-
dítsa a közfigyelmet; mert az államalakulás legvégsőbb
gyökerére mutat rá, midőn mindennél magasbnak ál-
litja oda a nemzet létét, hatalmát.

Mert mi is hát végül az ok, a mi a nemzeteket
önálló hatalmakká alakítja, belőlök souverain államokat
képez? Mi ez az ultima ratio? Az egyes nagyobb er-
kölcsei, szellemi törekvései, érdeke, biztonsági vágya? —
Az erő, a hatalom, mely ezt eszközli, nagyobb mind e
tényezőknél. Hisz ha a fennebbi tényezők az államok
alakulását magyarázni bírnák, részvét helyett csakis
gunnyal, mint oktalan káprándót, tekinthetnők a len-
gyelek kísérleteit, nemzeti létük, önálló államuk vissza-
szerzésére, mit, bármennyire szigoruan ítéljük is el őket

multjokért, s bármennyire tartsuk e kísérletek sikertelenségét kiérdemlettnek, nem tehetünk. Az egyes aja bán tul, azon felül áll a nemzetek léte, nem léte, s a mint a veszélyeztetés perczében minden magán baj, magán érdek elhallgat, hogy csak a nemzeté hangozzék, pedig ennek feláldozása árán orvoslást lelhetne amaz, ugy létet sem az egyes kicsinyes törekvése, céljai adnak egy nemzetnek. A szellem hatalma az, mely nemzeteket teremt és eltemet, függetlenül az egyes önző vágyaitól azon kényszerűség folytán, mely a legmagasbat, a szellemet is levonja e földre, hogy csak különbözőségeiben jöjjön önmaga tudatára. Nem az egyes, a genius, melynek amaz csak futó árnya, s emez igaz valósága hozza létre a nemzeteket, s constituálja őket államokká, szerzőnek nagyon is igaza van, hogy oly nemzet sorsa aggasztó, a hol e genius, az egyes e végső tartaléka szétesik, ez életadó gyökere kiszáradt, a hol az mint mindenek fölött álló cél hatni megszűnt s csak az egyes elkülönöttségében marad vissza, ott a nemzet létének vége közel van, mert nincs többé szerves egész, csak homogén halmaz, melyet a leggyengébb szél tova seper a négy világtáj felé, vagy a legközelebbi életerős nép igájába hajt.

A színek, melyekkel szerző nemzeti ösztudatunk hanyatlását festi, a mily élénkek, ép oly igazak, az okok közül, melyek e tényt magyarázzák, csak egyet feled el, s csak egyet nem érint egész horderejében. Az első, hogy a nemzet háromszázados harcza létéért, sokrészt inkább a rendi társadalom külön érdekének küzdelme az, igaz idegen is, de egyszersmind főkép e különérdeket fenyegető királyság ellen, mintsem a nemzeti szel-

lem harcza a létért, a másik, bár sokszor foglalkozik vele, de alapjában még sem fejtí ki, hogy a liberalismus nem államalkotó principium.

A nemzeti létért való küzdelemnek, hogy ekként kiválókép rendi különérdekeket teszünk rugóivá, semmikép sem akarjuk értékét csökkenteni. Minden állam fejlődése különböző fokain rendszerint bizonyos társadalmi szerkezetet hoz kifejezésre, egész tisztaságában soha sincs jelen, s ez nem is lenne jó, csak az a kérdés mennyire tuluralgó benne egy társadalmi különérdek, valamennyi rovására. Nem az feltűnő tehát, hogy a rendi érdekek hazánk történetében kiváló szerepet játszottak, sőt épen az lephetne meg bennünket, ha ez másként lenne s ember fölöttit kívánnánk egy nemzettől, ha azt követelnők, hogy önmaga, saját létviszonyai fölé egy kívülről szemlélő objectivitásával fölemelkedjék. Semmi szemrehányást sem fejez ki tehát állításunk, hogy a nemzeti harcok rendi különérdek motivuma által voltak kiválókép vezetve, a nemzet, fejlődési fokához képest, a rendi társadalomban élvén csak ; de e tényt nem szabad a tényezők mérlegelésénél tekinteten kívül hagynunk, midőn állami öntudatunk intensivitása hiányainak okait keressük.

Hazai municipalismus vulgarisunk jelenségei, e tényező nélkül érthetetlenek, egy Tisza Kálmán „Parlamentí felelős kormány és meyerendszer“ 1865-ben megjelent dolgozata megfejthetlen rejtély maradna, ha nem birnök magunknak az államszervezetet jeleníteni, mely a rendi társadalom alapján egyedül lehetséges. Ily háttérü államrendszerben küzdött a magyar századokon át s pedig sikerrel, a szabadság jelszava alatt, egy absolutisticus dynastia ellen, s ez államrendszer, ez

egész küzdelem a fölületes vizsgálat, de nemcsak ez, a mélyebb, de egyoldalú theoria szerint is bizonyos közelfekvő analogiákat nyújtott Europa legszabadabb államrendszerével, az angollal, az angol népnek a Stuartok elleni küzdelmével, ha a királyi hatalomnak amott csak az utósó század óta elhalványult befolyása, az általa teremtettt s a continens által nem méltatott közigazgatása s rendi privilegiumoktól évszázadok óta felszabadult, jogegyenlőség alapján álló, nemest, polgárt, pórt sánczai közé fölvett társadalmi szerkezetétől eltekintünk; mi természetesen tehát, hogy gondolkodásunk eme rendi államrendszer képzeteiből nem birt kibontakozni, s a modern államot a szavazatok szélesb körre kiterjesztése, a ministeri felelősség, a jogegyenlőség által, de annak leg-hatékonyabb, mert az életre közvetlenül kiható közege, nem rendi közigazgatás nélkül megvalósítani gondolta.

S csak legyünk igazságosak, a társadalmias, állami öntudat hijával levő theoria is a megyék rendi jellegű conserválásának szerfölött kedvezett; Anglia irodalma mire fekteti a fősulyt az alkotmányban? a parlamentre, közigazgatása, megyéi vajmi kevésbé lettek angolok által méltatva; e nagy, tán ellenmondás nélkül mondhatnám, a világ első nemzete, a mily nagy életében, a gyakorlatban, oly rövidlátó sokrészt a közéleté felőli theoriában; mit szóljunk a francziákról, a németekről, valjon itt az ötvenes évekig a régi állam, a burokratia ellenes irodalom, mihez birt máshoz jutni, mint a mi régi megyéinkéhez egészen hasonló alkotásokhoz, minék okát messze vinne itt elemezni; a miben más népek ideált láttak, hogyne akartuk volna azt mi conserválni, hisz nem másról volt szó, mint egy honi plánta további ápo-

lásáról, melyet ha kitépünk, idegennek betelepítésével legalább az acclimatizáció ideje alatt sok bajunk lehet. — Nem oly régi dolog, hogy az elmélet másként gondolkozik, s ez is csak Németországban, Franciaország még mindig a Contrat sociálban, s a Labouray elképzelte Amerikában uszik, s Angliában is új jelenség egy oly mű, mint a „Local Government and Taxation“ című Cobden Club Essays-féle gyűjtemény, s ebben a Morier dolgozata. — Ezért nem „lélektani talány“ előttem napi sajtónk, átalán irodalmunk magatartása.

Hogy a liberalismus nem államalkotó principium, ezt fölötté könnyű belátni, csak oly állam veheti fel magába, türheti el, a mely már van, létezik, mely biztosan érzi a földet talpa alatt. — De volt-e ily magyar állam, midőn a nemzet souverenitását visszanyerte, léteztek-e amaz objectiv létföltételek, melyek nélkül állam nincs? Mindent alapjából kellett újra teremtenünk. — A liberalismus akkor jöhet sorra az állami életben, mint praedomináló vezérelv, ha az consolidált intézményeken nyugszik, a részeknek, mit a liberalismus akar, akkor engedhetni meg nem kötött szabad mozgást, ha az egésznek léte szilárd intézményekben biztosítva van; a liberalismus, a fejlődés, a haladás; de hogy valami fejlődhessék, haladhasson, kell hogy előbb legyen, tényleg megalakuljon; liberalis elvekkal államot alkotni nem lehet, ha azok conservatív alapra nem támaszkodhatnak; mi azonban annyira benn voltunk a liberalismusban, hogy 60-tól majd 70-ig a hazaárulással egyenlő, legalább is rokonelnevezés volt a conservatív; mi a conservatívval, egyébként könnyen érthetőleg egészen más

fogalmakat kapcsoltunk össze, a nemzeti önállóság kikisebbségi mérvét, annak egyenes feladását, eltörölt rendi jogok visszaállítását, egyházi tulkapást az államterére, mint a mi benne általában van, s a helyett, hogy az ilyen hazai conservativismust csakugyan leküzdve, a conservativismus minden állam fenállása, de főképen alapításához szükséges részét elfogadtuk volna, tullicitálni iparkodtunk egymást liberalismusban — Nálunk senki nem volt conservatív a közéletben, legalább bevallottan, hisz ez egyenlő lett volna a közéletbeni működésről való lemondással; s ez még manap is csak kevésbé változott s a párt is, mely jelenleg ilyennek mondatik, csak félig akar ilyen lenni, s mint egész működésében elnevezésénél is a lépést csak félig teszi meg.

Liberalismusunk hátráltatá annak minden következményeiben érvényesítését, hogy egy állam csak egy nemzet szellemének, geniusának kifejezője lehet. Nagy Eötvösünk elméletileg eléggé kimutatta a szabadság és nemzetiség ellentéteit, de egész gondolatiránya szerint, bármennyire szerette nemzetét, inkább hajlott a szabadság, mint a nemzetiség felé, utóbbinak erkölcsi értékét nem méltatta különben oly mélyre ható elméje, az általános emberi lebegett szemek előtt, megfeledezve, hogy az csak elvontan, elméletben létezik, valóságra, csak egyéniesülten, nemzeti alakban válhat. Ily nézpontról kiindulva írhatta XIX. század uralk. eszm. II. kiad. I. köt. 101. lapján. „Bármely országra vagy időkorra fordítsuk figyelmünket, azt tapasztaljuk, hogy a nemzetiség eszméje mindig azon mértékben lép háttérbe, melyben a szabadság és egyenlőség fogalma valósulni indul, míg másrésről a nemzeti különállás sehol sem marad

fel épebben, mint oly országokban, melyekben a szabadság és egyenlőség elvei nem alkalmaztatnak.“ és hozhatta fel például Észak-Amerikát és Schweiczt, mint oly államokat, a hol a nyelvkülömbőség minden fontosságát elvesztette. — Mivel az általános haladás lett szerinte a világ kereszténynyé válta óta a legfőbb követelmény, a „Nemzetiségi kérdés“ czimü röpirata ezen passusa szerint „minden eszme csak akkor s azon alakban válik egyes korszakokban uralkodóvá, melyben azt az általános haladás érdeke megkívánja“ azért hihette, hogy hazánkban „a történelmi s politikai nemzet érdekeit csak úgy biztosíthatjuk, ha minden egyes nyelvbéli nemzetiség igényei kielégíttetnek s hogy ellenben a különböző nyelvbéli nemzetiségek igényei csak úgy elégíthetnek ki, ha az ország egysége és állami léte biztosított.“ (Nemzet. kérdés 42. l.)

Eötvösünk, minden genilitása, nagy szelleme egész mélysége daczára, daczára annak, hogy többhelyt polemizál a XVIII. század philosophusaival s az inductiv irányt, a Baco irányát tüzi műve homlokára, abstract gondolatokkal tudott csak dolgozni; előtte a fogalmi ember lebegett, a 18. század alkotta abstract egyéniség, az abstract emberi, s mivel a való embert az ő nemzeti különbségeivel meg nem semmisíthette, nem hogy e különbség okát, helyességét, szellemi, erkölcsi igazoltságát kereste volna, platonicus idealismussal, alárendeltebb, alsóbb művelődési fok színvonalára szállítá, mint az eszmének, az emberinek, tökéletlen alakját.

Eötvös egész gondolatirányánál fogva csak liberális lehetett, ebből magyarázhatjuk a nemzetiségi kérdést illető nézeteit, melyek hazánk közvéleményére oly nagy

befolyással voltak, s érthetjük meg, hogy ő is ott volt, s épen ő volt ott a megyerendezés kérdésénél, melyeket a nemzetiségi aspirációk kielégítésére szolgáló terrenumak tekintett, s az általános haladásról fogalma érteti meg velünk, hogy gondolhatta, miszerint a nemzetiségi igények csak úgy elégíthetnek ki, ha az ország politikai léte biztosítottatik.

A nemzetiség nem pusztán homályos érzés, hanem az emberi szellemnek bizonyos individualis alakja, mely érzés, homályos érzés jellegével csak addig bír, a míg pusztán aspiratio, a mint a valót érinti, ide kilépni mer, illetőleg az neki szabad, a legkézzelfoghatóbb, mert maga körül mindent átalakító tényező; neki a megye igen kicsi tér, a nemzeti szellem megvalósulást keres minden téren, valahány nemzetiség annyi akademiát, színházat, egyetemet, vasutat, sereget követel, s hogy ez mint legyen az ország politikai létével egyeztethető, bajos másként megérteni, mintha fölteszszük, hogy azon általános haladást, melyet az uralgó nemzet az említett téreken elér, az alárendelt nemzetiségek is magukénak ismerendik el; de e föltevés nemcsak hamis, a tények által megczáfoltatik, de olyan követelményt is tartalmaz, a minőt, az embert valóságában tekintve, támasztani is erős.

A nemzetiség az emberi szellem egyéni külsővé váltsága; ezért egy országban lehetetlen több nemzetiiség igényeinek kielégítése, mert külsőleg kizárják egymást, vagy ha azok részbeni kielégítést találnak, folyton az ország egységét fenyegetik, mert természetszerűleg teljes kielégítésre törnek. Hazánk ezért vagy magyar maradand, vagy szét fog bomlani részeire.

Schweicz és Amerika hozatik fel az itt mondottak

czáfolatára; azonban sokak által tétetett már a megjegyzés, hogy a kettő nem is igazi állam, csak az egyéni haszon, a gazdasági létföntartás külső kerete; eme fölfogás birálatába nem akarok bocsátkozni, ámbár az Amerikába vándorlók szabadságvágya mellett, hogy a gazdasági szükség, általában gazdasági motívumok nem kis szerepet játszanak, ki fogná tagadni, valamint ki fogná feledni, hogy a szabad Schweicz fiai szolgáltatták a legabszolútabb, s még hozzá idegen trónok bérencz zsoldosait.

A két állam tekintetében a következő körülmények hagyatnak figyelmen kívül, midőn annak bebizonyítására példaként idéztetnek, hogy az állam meglehet nemzeti jelleg nélkül, illetőleg uralgó nemzet nélkül.

Először is Észak-Amerika még mindég igen kifejezett angol, vagy igazabban amerikai jelleggel bír, s ez elem tulsulya oly nagy, hogy ellenében az amugy is nem államalapító, hanem gazdasági okokból jött európai nemzetiségek nagyon soká önállásági igényeket formálni nem is mertek, ha erre szükséges öntudatuk egyébként kifejlődött lett volna is. Csak vegyük a dolgokat természetes lefolyásuk szerint, a bevándorlóknak először is kenyerüket kell megkeresniök, s csak azután gondolhatnak politikai szereplésre, már pedig bizonyos, hogy a szövetséges államok függetlenségének kivivása óta az angolnak vehető 3 millió törzslakósság mellé történő nem angol bevándorlás, a német és ir, csak a 20-as 30-as évek óta nagyobb dimenzióju, hogy tehát egy nemzedék életének kellett elmulni, a mig az angolok vagy nativeok mellett, a legtekintélyesb népelem, a német és ir politikai öntudatra ébredt; s csakugyan a ki az amerikai viszonyokat figyelemmel kíséri, a német és ir elem ily vergődését, ez idő óta tapasztalhatja is.

A másik figyelemre nem méltatott körülmény s ez Amerikára, Schweiczra egyaránt illik, de különösen a schweiczi viszonyokat magyarázza nézetünk szerint, — az, hogy ha egy nemzetiség erős, meg nem vitázható hatalomra egy nagy államban szert tett, annak egyes tőle elvált részeiben az állam alkotó tendentia szunyadhat, és szunyad is; ez az eset forog fenn főleg Schweiczban, hol franczia, olasz, német, az illető nemzeti állama által biztosított cultura árnyékában pihen, nemzeti szellemének minden irányu teljes künyilvánulását ott találja, nem kell azért neki Schweiczban fáradni, áldozni; egészen másként áll a dolog a hol oly nemzetiségek vannak egy államban, melyek ezen kívül nem tekinthetnek egy rokon faj alkotta államra, vagy azért mert ilyen azon állam határain túl nincs is, vagy mert ha van, ennek hatalma önállósága nem eléggé biztosított, a nemzeti szellem minden irányu künyilvánulásra abban sem jött, akár mert erre számitlag csekély a rokon faj, akár belső okoknál fogva; ide járul még Schweiczban a külön nemzetiségek bizonyos számbeli egyensulya. Mindezek rövid érintése legalább is tán kétes értékűvé teheti a Schweicz és Amerika példáját a kérdéses tétel igazolására.

Mesteri vonásokkal rajzolja szerző megyéink jelen állapotait, kímutatva, hogy bennük s általuk önkormányzat — szerzőnek egyébként minden sorából kivehetőleg állami ideálja — nincs, hogy gyakorlati eredményeket, mint rendet, közművelődési czélok előmozdítását, az igazságszolgáltatás, pénzügy, hadügy támogatását, előmutatni nem tudnak, hogy a szabadság helyett, a törvény helyett, bennük az önkény uralkodik, —

s hogy a nemzeti eszme megvalósításának legalkalmatlanabb közegei.

Nem akarom szerző szép gondolatmenetét, melyen ily meggyőződésre jut, kivonatok által elrontani, nem pártjaink jellemzését, sajtónk magatartását, a megyékben uralomra jutott kisszerű személyes és clique érdekek tusáját tartalmazó rajzait idézetek által halványan visszaadni, e helyett mindenkit, ha közéletünk iránt érdeke vépképen ki nem aludt, magára a komoly tanulmány és férfias lelkesedéstől áthatott műre utalom, mert hisz amogy is csak ismertetni, nem bírálni valóm van.

A mit még kimélnem kell, hogy ismertetésem teljes legyen, az a dolgozatnak ama része, mely Anglia, az önkormányzat classicus hazájának ismertetésével foglalkozik, hogy megmutassa mennyire nem önkormányzat a mi megyei rendszerünk mai alakjában; és nehogy valaki azzal vádolhassa, hogy Anglia unicum, igen korszerűen belefönja dolgozatába Poroszország közigazgatásának az angollal teljesen rokonelvek szerint keresztül vitt önkormányzatisítását; dolgozata utóbbi része kedvezőleg tanuskodik arról, hogy szerzőnek a köztiszt mellett, melyet mint egy megye alispánja teljesít, maradt elég ideje nem csak ez új szervezetet a mint az a törvényben előtünk áll tanulmányozni, de létrejötté momentumaival, ez alakulást megindító és kísérő irodalommal is megismerkedni, — oly körülmény, melyet közigazgatási kérdésekben, hol mint oly találóan mondja, nem vagyunk se theoretikusok se praktikusok, nem csak egy megyei tisztviselőnél, de az erre sokkal inkább érkező elmélet embereinél is ritkán tapasztalunk.

Ha nem volna oly szomorú az eredmény, melyre

a tisztviselők felelősségét tartalmazó megyei törvény illető szakaszainak kritikájában jut, azt mondhatnók gyönyörrel olvastuk dolgozata ide vágó részét; szorosan közigazgatásjogi szempontból ez a kis dolgozat legszebb része; látszik, szerző tisztán belátott a droit administratif technikájába, mely nálunk sajnos bíróságaink, tehát a tulajdonképi jogászi elem által, mondhatnók az adóáthárításnak a fináncz-tudományból kölcsönzött analog elve szerint kezeltek, miről a semmitőszéki döntvények nagyon is, sőt sokszor épen a jogos áthárítás határainak kiterjesztésével, tanuskodnak; a ministerialis közegek által pedig nem tudjuk tulajdonkép minő elv, de csaknem a közigazgatási jog saját benső természete szerint administraltatik az; ebbe, a nálunk még ködös világba, hogy mily jól tudott a kalauzul vett lámpa mellett behatolni, s annak homályait a tisztviselői felelőség tekintetében felderíteni, fényesen tanuskodik idevágó kritikája, mely a megyei törvény e részbeni gyarlóságát czáfolhatlanul ostromozza.

Mit mondjak még a dolgozatról? miért is szólaltunk hát fel? — igen, hogy tehát a közigazgatási tisztviselőket ki kell nevezni. Szerző nehéz szívvvel jön ez eredményhez, a ki dolgozatát figyelemmel olvassa, nem fog ezen kételkedni, minden sora elárulja, hogy van benne pietas a mult iránt, a régi megye iránt, mindaz iránt a mi nemzeti, így hát a megye, e specialis magyar intézmény iránt is; hisz neki az önkormányzat drága kincs, ez ideálja, de a kinek azon tapasztalásra kellett jutnia, mint neki a 89. l. szerint, hol ezeket írja: „Nem azért hoztam elé mindezeket, hogy a fizetéstelen hivatalok életbeléptetését ajánljam az önkormányzat te-

rén. Ha ezt tenném, az egész ország egy óriási hahotával fogadná ez indítványt.“ Tehát a ki szerint az igazi önkormányzat lehetetlen, torzalakját, mely különben is semmire se jó, conserválni pedig merő döreség volna, arra nézve nem marad más hátra, mint a tisztviselők kinevezése, kikben a magyar állameszme polgári seregét látja.

A közigazgatási tisztviselők kinevezésének ily eredményü tárgyalása Grünwaldnál, daczára külső hasonlóságának, miben sem rokon ama felületes, s bureaucraticus eszmékből kiinduló követelésekkel, melyek hason tervben végződtek; a legnagyobb sértés lenne, melyet szerzón elkövethetni, ha őt ezekkel egy sorba állítanók, ő az önkormányzatért lelkesül, de elég objectiv átlátni, hogy az állam bármennyire meríti erejét polgárai lelkesedéséből, ez által, ennek tüze által fenn nem tartható, hanem külső testre szorul, mely külső testet, amaz csak akkor tarthat össze, ha nemcsak szószátyár, de tényekben, mindennap nyilatkozó; ily tényleges, mindennap nyilatkozó, fizetés, jutalom nélküli — mert ha nem ilyen nélküli, nem is volna — lelkesedés: az önkormányzat; a hol ily lelkesedés nincs, ott az államtestet emez alapján már nemes, szellemi és mindig magasabb természetü kapocs helyett, egy külső kapocsnak, a mechanikus hivatali hierarchiának kell összetartani, mely ezért egyébként, hogy erkölcsi természetüvé válhat, sőt kiválókép ily jelleg kifejezője lehet, ámbár az önkormányzatot erkölcsi értékében felülmulni nem, bizonyos fokig mutatja a közigazgatástól ugyan sokban különböző, de sokban hasonló birói szervezet.

Ugy, hogy szerző ténykérdéssé teszi a közigazga-

tási rendezést, ama tény irántivá, vajjon a nemzet ama positiv lelkesedésre képtelenné vált-e? Ő ezt kétségte-
lennek tartja, hihetőleg saját közvetlen tapasztalatai, s
a sajtónak e részben az ország különböző részeiből nyert
értesítései nyomán, melyek között mindenesetre e lel-
kesedés zérus fokra szálltát legélénkebben tanusítja a
választók összeírását teljesítő küldöttségek napdij igé-
nye; mindazáltal Horváth Boldizsár békebirói javasla-
tai, a 21-es bizottságban Csengerynek, Tizsának s má-
soknak a nobile officiumokra vonatkozólag hallatott né-
zetei, vajjon tisztán a levegőbeni tapogatózások voltak-e?
s absolute kiveszett-e a nemzetből az elem, a hatósági
önkormányzathoz bármily csekély fokban, s az illet
csakis a gazdaszatra képes előállítani? ez egy oly tény-
kérdés, melyet az ország minden vidékét alaposan is-
merők oldhatnak csak meg. — Mi is azt hiszszük, a
közigazgatási rendszer a tisztviselők kinevezésére fekte-
tendő, de a hatósági önkormányzat teljes elejtésétől azért
irtózunk, mert a tiszta burokratizmussal a társadalom
állami öntudatának ássuk meg sirját, mert egy egészen
burocratizált államból szabadságon tényleg, s nem csak
látszólag nyugvó államot ujra alkotni nehezebb sokkal,
mintha a burocratia mellett az önkormányzat jogfoly-
tonossága fenntartatik. — Azt hiszszük, e részben szerző
nagyon az aut aut elvét követte, s a kérdés még sem
oly egyszerű, mint felállítá; ezzel nem a tisztviselők vá-
lasztása mellett akarunk lándzsát törni, hanem az igazi
önkormányzatnak bármily kicsi, de mégis a pusztá gazdá-
szatinál nagyobb mérvü beékeléseért a burocraticeszer-
vezendő közigazgatási keretbe. — S e ténykérdés to-
vábbá nem úgy áll előttünk, hogy még ily kisebb mérvü

önkormányzatra is a kellő lelkesedés nyilatkozni fog-e, elhisszük szerzőnek, hogy nem, de nem is azt kell kutatni, hanem megvannak-e az országban a kellő elemek, melyeket ilyesmire kényszeríteni lehet. A tiszta voluntarism Angliában sem szülte az önkormányzatot, hanem az állami kényszer, s ezt Poroszországban is alkalmazták; csak a kényszer folytáni gyakorolás által tanulta meg, vált szokásává, lett önkéntes az angol gentryben az önkormányzati lelkesedés, a kényszer nyitotta fel szemét, hogy midőn kényszerítve a közszolgálati terheket viseli, a világon lehető legjobban biztosítja jogait.

Oly nehezen esik a nemzet történetében, régi alkotásaiban lelkesedése tápját lelő kebelnek ezek legtiszteletreméltóbbikától, a megyétől megválni, a gondolkozásmód, mely a nemzet életét összefüggés nélkül, jövőjét multja nélkül elképzelni nem tudja, a közhatalomnak ily átmenetnélküli, a fejlesztés helyett törés jellegével bíró átalakításában megnyugodni nem tud, a dolgok ama nézlet módja, mely előtt a puszta hasznos, a célra legalkalmasabb eszköz is értéktelen, — ha csak ez: egyaránt javalják a fennkijelelt kérdés minden oldalu meghányását, vajjon csakugyan nincsenek-e az országban elemek, melyek ha maguktól nem lelkesednének is egy bizonyos mérvű hatósági önkormányzatért, erre legalább kényszeríthetők

Mely ténykérdéshez, hogy részemről hozzá nem szólok, főleg hivatásom természetében, de a körülményben is rejlik, mert a vidék, melyben élek, az erdélyi részek megyéi, hogy bizonyítékul másra, mint a rendeknek 1790 ótai állandó sérélmére ne is hivatkozzam, az önkormányzat megvalósítására csakugyan kevésbé lát-

szanak alkalmasoknak, mint a magyarországiak; itt már 48 előtt túlnyomólag annak tekintetett a megyei szolgálat, a minek Magyarországon csak a legújabb idő óta, életpályának; ily nagy országrész látszólagos alkalmatlansága az önkormányzatra, mit eldönteni egyéb-iránt nem akarok, mindenesetre épen saját magam ellen fegyver, de valjon mindenáron uniformizálni kell-e Erdélyt Magyarországgal?

Ne oly könnyedén, mint szerző ezen átsuhan, csak a legszélesb körü expertise után, ha ez kimondja, hogy nemcsak tövestől kell kitépni, de magot sem lehet róla venni, mely mint kismérvü hatósági önkormányzat kinőheti magát a jobb viszonyok között jobb földben nemesebbé, mint a tő, melyről vettük, csak ekkor vigyük ki végleg a temetőbe honi alkotmányunk e pusztulásában, rongyaiban, eltorzult képével is tisztos romját, a megyét, s vele a benne végül is rejlő önkormányzat elvét, s kívánjunk neki örök nyugodalmat.

Mert szerző ne feledje, hogy az a gazdasági önkormányzat, melyet ő fennhagyni akar, nagyon kétes értékű, legfőképp az állami öntudat, a politikai szabadság érzetének ébrentartására.

Jelen röpke sorok, céljuk nem lévén egyéb, mint néhány szót szólni közigazgatási szervezkedésünknek Grünwald Béla által oly remekül felfogott kérdéséhez, bármily csábító lenne is az egyébként, a szőnyegen lévő megerendezési kormány-javaslatokkal nem fognak foglalkozni.

Nézetünk szerint ugyanis Grünwald Béla az általunk jelzett megszorítással helyesen odaformulázza a közigazgatási reform kérdését: csak két lehetőség közt van

választásunk, vagy szorosan állami szervezése közigazgatásunknak, vagy igaz önkormányzat életbeléptetése, és bármennyire törekszünk is a kérdés ily alakú feltételét magunktól elodázni, előbb-utóbb így fog az a viszonyok kényszerítő hatalma következtében elénk lépni.

Mi a kormányjavaslatokat nagyon átmeneti jellegűeknek tartjuk, s a legjobb bizonyítéknak arra, hogy a kérdés csakhamar a fennemlített alakban lépend elénk. E javaslatok ugyan a régi megyerendszer alapján állnak s a megyét külső kapcsolatba hozzák az állami közigazgatás egyéb közegeivel, de egyszersmind a megye lassu halálának legbiztosabb előpostái. Nem szólok az állami és megyei elemek külső kapcsolatáról, nem az igazgatás collegialitásából származó technikus inconvenientákról, előttem a legfontosabb e javaslatokban az, hogy az önkormányzatot ama minimumra szállítják le, honnét csak egy lépés van a tiszta burocratiához. Ugyan ki fogja elhinni, hogy a belga province deputation permanenteja mintájára alkotott állandó választmány néhány tagjában, a köztisztükben életpályájukat bíró választott tisztviselőkben egy megye lakossága önmagát kormányzaná, különösen midőn eme tagokkal a megyét illető dolgokban egyenlő befolyás adatik az állami hivatalos közegeknek? E javaslatok elfogadtathatnak és javítanak is a mostani megyén, de nekünk gyökeres orvoslásra van szükségünk, s ez öt év alatt bizonyára éreztetni fogja magát. Nézetem szerint e javaslatok akár szükséges, akár szükségtelen, de mindenesetre csak elodázását foglalják magukban a definitív reformnak, mely engem kiválólag érdekel s ezért szólok csak ehhez a Grünwald Béla által formulázott irányában.

Nézetem szerint tehát megyei rendszerünkkel mai alkalmatlan alakjában; mert nem mindig volt ilyen, sőt volt története folyamán az igaz önkormányzat kifejezése, a nemzeti lét egyedüli eszköze, szakítanunk s közigazgatásunkat a kinevezett állami hivatalnoki rendszerre fektetnünk, a hivatali pályát kellő előképzéstől feltételezett s a biróihoz hasonló életpályává kell tennünk, de midőn megyerendszerünk mai alakját elvetjük a benne rejlő nagy elvet, az önkormányzat elvét nem pusztán a gazdászati, de hatósági jelleggel birói igazgatás körében bármily csekély mérvben fenntartani kell törekednünk. A kérdés tehát odamegy, van-e objective véve ily kis mérvű, de nobile officiumokban nyilvánuló önkormányzati képesség bennünk? Ez a jelleg nem hiányzott a régi megyében, sőt a választás épen nem képezte mindenkoron megyerendszerünk irányelvét, ez annak csak legutóbbi képződménye, miért ne gondolhatnánk az önkormányzatnak nálunk is megvolt igaz elve felelevenítésére?

Ily jellegű önkormányzatnak az állami közigazgatással való oly összekapcsolását, hogy a közgyűlés, az alispánban összeponosuló s a szolgabírák hatáskörének egy részét tevő hatalom ép oly állami közegekre ruháztassék, mint a minők a pénzügyi, birósági s egyéb manap kinevezett hivatalnokok által ellátott állami feladatokat végzik, az önkormányzatnak pedig a szolgabirói hatáskör egy része s a helyi adók kivetése a helyi szükségletekre jusson, tartjuk mi az egyedül helyes kiinduló pontnak a közigazgatási reform megindításánál.

Hogy minő mérvű legyen ez önkormányzat, nem fejtegetem, a porosz Kreisordnung erre elég újmutatást

foglal magában, Grünwald Bélánál is elég adat található erre vonatkozólag, valamint más hazai irodalmi termékekben, nem ez a nehéz kérdés, hanem az, a mit főképp szeretnék megvitatva látni: vannak-e az országban oly elemek, a melyektől ingyenes tisztviselést, persze nem oly terjedelműt, mint egy szolgabíróé, sokkal kisebb körűt várni, megkövetelni lehet. Ezen kérdés eldöntése előtt amannak vitatása amugy is hiábavaló.

Elöttem közigazgatásunk átalakításának kérdése elsőrendű fontosságú kérdés, előbbre teszem azt pénzügyünk rendezésének, nemcsak mert ez amattól függ, hanem mert financialiter tönkrement embereket, s államokat erkölcsi erejük által gazdaszatiilag is regeneráldni már láttunk, de az erkölcsileg tönkrementek elpusztulnak végképp, minden irányban. A közigazgatás, annak rendszere, alapelvei, működése pedig, mivel a nemzet mint egész csak közigazgatása által él, épen ama részét teszi közéletének, hol ennek alapiránya elvállik, hol erkölcsi ereje mint egésznek kifejlődik, vagy lassan elöletik.

A technice legjobb közigazgatási rendszer erkölcsileg ölhet meg egy nemzetet, ezért csatoltam a hatósági önkormányzat érdekében e néhány szót Grünwald Béla közigazgatásunk és a szabadság című dolgozatához, mint a melyben megczáfolhatlanul kimutatva látom a megyei hivatalnokok állami kinevezésének szükségét, de az önkormányzatot nézetem szerint elhibázottan csak a gazdaszati igazgatásra szorítva. Az én reményem vérmesebb nemzetemben, adja Isten, hogy ne csolódtam légyen.

DR. BALLAGI GÉZA

1875

NYOM. K. PAPP MIKLÓSNÁL
KOLOZSVÁRTT.

